

HUMANITIES INSTITUTE

Serhat Tertemiz, MA

IRAZCA'NIN DIRLİĞİ (1961)

FAKİR BAYKURT (1929-1999)

Hakkında

Fakir Baykurt'un *Irazca'nın Dirliği* adlı eseri, 1958 yılında yayımlanmış ve ödüllendirilmiş olduğu *Yılanların Öcü* adlı romanın devamı niteliğindedir. Kaleme alındıktan kısa bir süre sonra eser, Altan Öymen'in Genel Yayım Müdürlüğünü yaptığı Öncü Gazetesi'nde tefrika edilir. Daha sonra 1961 yılında Remzi Kitabevi tarafından kitap halinde yayımlanır. 1950'lilerin sonu ve 1960'lı yılların başlarında geçen anlatıda yeniden Irazca'nın ailesiyle yönetici sınıfların ve köy cehaletinin çatışma halinde oldukları görülür. *Yılanların Öcü*'nün sonunda kendisine haksızlık etmiş olan düşmanlarıyla barışan Kara Bayram, *Irazca'nın Dirliği*'nde yapmış olduğu hatayı anlar. Oğlunun saldırıya uğramasının ardından Kara Bayram Irazca'nın sözünü dinleyerek zanlıları adli kurumlara şikâyet eder. Literatür Yayınları tarafından yayımlanmış olan on üçüncü baskının arka kapağında eserle ilgili şu ifadelere yer verilmiştir: "Fakir Baykurt, Karataş köyü ve insanlarını anlattığı ve *Yılanların Öcü*'yle başlayan üçlemesinin bu ikinci kitabında, "Yoksulluğun gözü kör olsun" dedirtiyor okura. Gücün parayla ölçüldüğü bir dünyada ve işlerin kayırmayla, rüşvetle görüldüğü bir ortamda köylü olmanın, yoksul olmanın ne anlama geldiğini dile getirirken, insanlığın bu acınası haline sanki bir ağıt yakıyor" (Baykurt 2006, Arka Kapak). Üçlemenin ikinci bölümünde Kara Bayram ve ailesi, Karataş köyündeki yaşam koşullarının zorluğundan ve düşmanlıklardan bıktıkları için kente göç etmeye karar verirler. Fakat Irazca, köklerinden bağlı olduğu Karataş köyünden ayrılmak istemez. 285 sayfadan oluşan eserde toplamda 23 bölüm bulunmaktadır. Wilfreid Brands tarafından Almancaya çevrilen eser, 1964 yılında *Yılanların Öcü*'yle birlikte yayımlanır. Daha sonraki dönemlerde eser, Nezihe Meriç tarafından radyo oyunu olarak yeniden uyarlanmıştır.

Özet

Kara Bayram'ın Haceli'yle yaşadığı ev yeri sorununun üzerinden bir yıl geçmiştir. Kara Bayram, davacı olduğu kişilerle barışmış fakat yaşadığı sorun nedeniyle istediğı hayvanı alamamıştır. Tarlasını tek tosunla sürmekte zorluk yaşayan Kara Bayram, ilk fırsatta yeni bir tosun almakta kararlıdır. Aşığı Mahalle'deki bataklıktan kurtulamamış olan Haceli Kara Bayram'a karşı düşmanlık gütmektedir. Muhtar Hüsnü ise, il ve ilçedeki çıkar ilişkilerini geliştirip tarlasını rahatça sürebileceğı bir traktör almanın hayalini kurmaktadır. Fatma'yla Kara Bayram gizlice görüşür ve yaşadıkları gizli aşkı devam ettirirler. Sekiz yaşına gelmiş olan Ahmet Karataş'ın neşe kaynağı olmuştur. Yaptığı taklitlerle herkesi güldürüp eğlendirmektedir. Bir gün, hayvanları otlamaları için dışarı çıkarmış olan Ahmet, Haceli'nin kardeşi Boz Ömer ve Muhtar Hüsnü'nün oğlu Cemal'le karşılaşır. Boz Ömer'le Cemal Ahmet'e, akraba olduklarını söyleyerek ve çeşitli hediyeler sunarak onu yanlarına çekerler. Haceli'nin intikamını almak isteyen Boz Ömer Ahmet'e apış arasına sürdüğü elmayı verir ve sidikle doldurduğu şişenin içinde su olduğunu söyleyerek ona içirir. Ardından Boz Ömer Ahmet'e tecavüz etmeye çalışır. Fakat Ahmet Boz Ömer'in bıçağını ele geçirir ve onu boynundan yaralayıp kaçmayı başarır. Yaşanan olayın ardından Ahmet eski neşesini ve huzurunu yitirir. Irazca'yla Haçça, yaşanan olayı her ne kadar gizlemeye çalışmış olsalar da başarılı olamazlar. Söylentilerin köylüler arasında yayılmasıyla Kara Bayram Ahmet'in başına gelenleri öğrenir. Öfkeli bir halde eve gelen Kara Bayram Ahmet'i dövmeye başlar. Fakat Irazca'nın araya girmesinin ardından oğlunun bir suçu olmadığını anlayan Kara Bayram, bu sefer annesinin sözünü dinleyerek Kaymakam'a gider ve saldırganlar hakkında suç duyurusunda bulunur. Boz Ömer ve Cemal ikilisine tutuklama kararı çıkar. Fakat Muhtar Hüsnü Onbaşı'ya rüşvet vererek Kara Bayram'ı davadan vazgeçirmeye çalışır. Davadan vazgeçmeyeceğini söylemesi üzerine okuma-yazma bilmeyen Kara Bayram'a davadan vazgeçtiğine dair belgelere parmak bastırılır. Nezarethanededen çıkan Boz Ömer'le Cemal, köyün çeşmesinde karşılaştıkları Kara Bayram'ı öldüresiye döverler. Bu olay üzerine Kaymakam'ın gayretleriyle ikili yeniden tutuklanır ve Kara Bayram Burdur Hastanesi'ne yatırılır. Kara Bayram'ın yokluğunda Irazca toprakla ilgilenir. Ona bazı dostları da yardım ederler. Onbaşı'yı Erle'den sürdüren Kaymakam bölgedeki siyasileri rahatsız etmiş ve bir süre sonra kendisinin de Oğuzeli'ne sürülmesine sebep olmuştur. Irazca, Kaymakam'ın sürgün edilmiş olmasından dolayı kendini suçlar. İlk defa şehre inmiş olan Kara Bayram yeni bir hayat şekliyle tanışır. Navrumlu Ali Kara Bayram'a esin kaynağı olur. Zira ikisinin de yaşamöyküleri birbirine benzemektedir.

Çocuklarını okutmak isteyen, toprağa bağlı çalışmaktan yorulan ve düşmanlıkla cehaletten bıkmış olan Kara Bayram kente yerleşmeye karar verir. Operatör Ahmet Bey'le görüşen Kara Bayram, hem kendisi hem Haçça için hastanede iş bulur. Sağlığına kavuşur kavuşmaz Karataş'a geri dönen Kara Bayram ailesine Karasenir Mahallesi'ne taşınacaklarını söyler ve orada nasıl bir hayat yaşayacaklarını anlatır. Fakat Irazca, kolay yolu seçmiş olan ve yılgınlığa kapıldığını düşündüğü oğluna öfke kusar. Irazca Karataş'tan ayrılmayacağını söyler ve ayrılmaz da. Kente göç eden Kara Bayram ile ailesi yeni bir hayata başlar. Okula başlamış olan Ahmet'in özgüveni yeniden yerine gelmiştir. Kara Bayram ile Haçça çifti oldukça mutludur. Fakat Muhtar Hüsnü ve bazı köylüler Irazca'yla uğraşmaya başlamışlardır. Kara Bayram'la Haçça Irazca için endişelenir.

Kişiler

Irazca Kara Şali'nin eşi, Kara Bayram'ın annesi, Sultanca'nın kız kardeşi ve Haçça'nın kayınvalidesidir. Serinin ikinci bölümünde Irazca'nın kişilik olarak çok daha bilge bir konumda olduğu göze çarpmaktadır. Artık yaşlanmış olan ve en fazla bir kuzu kadar ömrü kaldığını düşünen Irazca geçmişle şimdiki zaman arasında gelgitler yaşar. Ailesine ve alışageldiği insani değerlere fazlasıyla önem veren Irazca Karataş köyünde var oluş mücadelesi verir. Anamalcı dizgenin sebep olduğu yoz insani ilişkilerin karşısında yer alır. Adaletin, onurun ve namusun en büyük savunucusudur.

Kara Bayram 1923 yılında dünyaya gelmiş olan Kara Bayram, doğmuş olduğu Karataş köyünden başka hiçbir yer görmemiştir. Yemen gazisi Kara Şali'yle Irazca'nın oğludur. Haçça'yla evlidir ve Ahmet, Osman, Şerfe adlarında üç çocuğu vardır. Anlatının başkarakterlerinden biri olan Kara Bayram, Türk edebiyatındaki köy romanlarında çokça rastlanabilen mağdur köylü tiplerinden biridir. Eşine, çocuklarına ve annesine daha refah bir gelecek sunmak ve onları rahat ettirmek istemektedir. Toprağa bağlı yaşamının getirdiği zorluklardan, düşmanlıklardan ve cehaletten oldukça bunalmıştır. Kentte tedavi gördüğü dönem sırasında yeni bir hayat biçimiyle tanışır ve bu sayede büyük bir aydınlanma yaşar.

Ahmet Kara Kara Bayram'la Haçça çiftinin oğludur ve Irazca'nın torunudur. Anlatıda sekiz yaşlarında olan erkek çocuk anlatı kişisi başlangıçta oldukça neşelidir. Aile bireylerinin ve bazı köylülerin komik taklitlerini yaparak herkesi güldürür. Gündelik işlerde ailesine yardım eder. En büyük hayali bir bıçak ve ayna sahibi olmaktır. Kara Bayram ise Ahmet'in okumasını ve devlet memuru olup önemli makamlara gelmesini hayal eder. Boz Ömer'le Cemal'in saldırısına uğrayan Ahmet özgüvenini ve neşesini yitirir. Çocuk karakterin yaşadığı psikolojik travma okura yansıtılır.

Muhtar Hüsnü Karataş köyünün muhtarı olan anlatı kişisi oldukça kurnaz ve çıkarıcı bir tiptedir. Sahip olduğu kişilik özellikleriyle anlatıdaki kötülüğü oldukça bütüncül ve tutarlı bir şekilde yansıtır. Bulduğu makamı ve sahip olduğu imtiyazları sürekli olarak kendi çıkarının güdümünde kullanır. Yürütmenin başında olan siyasi partinin en ateşli destekçilerindedir. Liberal ve Amerikancı politikaları destekleyerek sermayesiyle mülklerini çoğaltmak ister. Köyün ihtiyaç duyduğu hizmetlerin yerine getirilmesi için verilen devlet ödeneklerini kendisi için kullanır. İstediklerini elde etmek için rüşvet verir, insan kayırır, şiddete başvurur ve her türlü düzenbazlığı yapar.

Boz Ömer Köy Kurulunun ikinci üyesi olan Haceli'nin kardeşidir ve Kara Bayram'dan intikam alabilmek için Muhtar Hüsnü'nün oğlu Cemal'le ittifak kurar. Eğlenmek amacıyla Karataşlıların hayvanlarına, mülklerine ve tarlalarına zarar verir. Fatmaca'nın kızı Seval'i kaçırmayı düşünmektedir. Haceli'nin başına gelenlerden dolayı Kara Bayram'ı ve ailesini suçlayan anlatı kişisi Ahmet'i tuzağa düşürür. Boz Ömer Ahmet'e tecavüz ederek intikamını almak ister. Fakat başarılı olmaz ve haklarında bulunulan suç duyurusu üzerine hapse atılır. Hapisten çıkarılmasının ardından Cemal'le birlikte Kara Bayram'ı darp eder.

Kaymakam Orhan Söz konusu edilen anlatı kişisi, devleti temsil eden olumlu yöneticilerden biridir. İdealist ve insancıl bir bilince sahip olan anlatı kişisi adaletin en önemli savunucusudur ve halka iyi hizmet etmek için elinden geleni yapar. "Kaymakam halkın yanında olan, halkla bütünleşebilen devlet adamı örneğidir. Devrin ya da devrin siyasi ortamının adamı değildir. İzlediği ve benimsediği halkçı tavır devrin siyasi oklarının üzerine çevrilmesine neden olur. Çünkü Irazca'nın yani halktan birinin yanında olmuş ve onun haklarını korumuştur. Reis Bey aracılığıyla Ankara'ya çekilen telgrafla Oğuzeli'ne sürülür" (Karabela (Şermet) 2007, 202-203).

Anlatıda yer alan diğer önemli anlatı kişilerinin isimleri şunlardır: Cemal; Muhtar Hüsnü'nün oğlu, Navrumlu Ali; Kara Bayram'ın Burdur Hastanesi'nden arkadaşı, Haçça; Kara Bayram'ın eşi, Reis Bey, Kosa, Bekçi Mustafa, Haceli, Fatma; Haceli'nin eşi ve Kara Bayram'ın sevgilisidir, Onbaşı, Sultanca; Irazca'nın kız kardeşi, Şükrü; Sultanca'nın oğlu, Beytullah Hoca, Tahsildar Yunus, Nüfusçu Osman, Operatör Ahmet Bey, Osman, Şerfe, Toman, Ağali, Melek Hasan vd.

Detaylı Olay Örgüsü

Geçmişin Hatırlatılması ve Ahmet'in Durumu Burdur'un Yeşilova semtinin Erle çukurunda konumlanan Karataş köyü, 1950'li yıllara kadar Necip Bey'in çiftliği olmuştur. Fakat kentte daha fazla çıkar ilişkileri kurup kâr elde edebileceğini anlamış olan Necip Bey, sahip olduğu toprakları köylülere satıp şehir merkezine yerleşmiştir. Birçok Karataşlı bankalara borçlanarak toprak sahibi olmuş ve her yıl aldıkları borç miktarının üzerine fahiş miktarlarda faiz eklenmiştir. Üç dönümlük bir toprak parçasına sahip olmuş olan Bayram bankaya olan borçlarını ödemiş ve Aymelek'in yanına bir tosun daha almak istemiştir. Ancak Haceli'nin onun ev yerine ev yaptıracağını öğrenmesi nedeniyle aralarında çıkan tartışma sonucunda bu planını ertelemek zorunda kalmıştır. Irazca ile Kara Bayram'ı haklı bulan Kaymakam Orhan onlara arka çıkmıştır. Hıdırellez'in kutlandığı günlerde Ahmet sekiz yaşına basmıştır. 1948 yılında doğmuş olmasından vakanın gerçek zamanının 1956 yılı olduğu anlaşılmaktadır. Kara Ahmet, yaptığı taklitlerle ev halkının ve köylülerin neşe kaynağı olmuştur. Sevildiğinin farkında olan Ahmet'in özgüveni yerine gelmiş hatta bu sevgi biraz şımarıklaşmasına sebep olmuştur. Zaman zaman yaptığı şeyler nedeniyle çekingen bir kişiliği olan annesi Haçça'yı utandırır. Fakat Irazca Ahmet'in utangaç değil düşmanlarını çatlatacak derecede cesur olmasını ister. Muhtar Hüsnü ve Haceli'yle yaşadığı anlaşmazlık nedeniyle Kara Bayram Aymelek'in yanına istediği tosunu alamamıştır. Yeterli hayvan gücü olmadığı için istediği kadar çalışıp topraktan beklentilerini karşılayacak kadar verim alamamaktadır. Kendini işe vermiş olan Kara Bayram oğlunun şımarıklıklarından ve eşi Haçça'nın ilgisizliğinden sıkılmıştır. Fakat bu durumu onlara belli etmemeye çalışır. Kaymakam'ın Kara Bayram'a arka çıkmasıyla köy içinde ev yapamayan Haceli Aşağı Mahalle'deki bataklıkta yaşamaya devam etmektedir. Çürüyen ev direklerini yenilemek amacıyla yük hayvanlarıyla birlikte dağa gider ve çam ağaçlarını kesip onları kütük haline getirdikten sonra eve döner. Haceli, köy içinde ev yaptıracağı günü hala sabırsızlıkla beklemektedir. Eşini ve kardeşlerini kütükleri taşımaları için çağırır. Kardeşi Boz Ömer'in gün boyunca yatakta pineklemesini yadırgar. Ömer Haceli'ye Muhtar Hüsnü'nün oğlu Cemal'le öküz gütmeye gideceklerini söyler. Haceli onların kızlara bakmaya gittiklerini düşünür. Diğer yandan ev halkına Kara Şali soyunun en büyük düşmanları olduğunu hatırlatır. Babasının isteği üzerine Ahmet, öküzleri Kır Bağları'na gütmeye götürür. Hayvanların başkalarına ait olan ekinlerden yemelerine izin verir. Ekinlerde "floksera" diye bir hastalık olduğu ve ekinleri yiyen hayvanların hastalandıkları söylene de bazı köylüler söylentilere inanmamaktadırlar. Tarlaların arasında oturan köylü kadınlarla tartışan Ahmet hayvanlarla birlikte oradan uzaklaşır.

Kara Bayram'ın Ahmet'i Okutmak İstemesi ve Fatma'yla Gizlice Görüşmesi Şerfe'yle birlikte Göçmen Tarlası'na gelen Bayram, Haçça'nın domates ve biber çapaladığını görür. Şerfe Haçça'ya yardım etmeye başlar. Ahmet'in eğitim almasını isteyen Bayram Ortaköy'deki okulun öğretmeniyle görüşmek ister. Zira Karataş köyünde herhangi bir okul bulunmamaktadır. Bütün zamanını kendi çıkarlarını geliştirmek için harcayan Muhtar Hüsnü köyün sorunları ve eksikleriyle hiç ilgilenmemiştir. Haçça, Irazca'yla öğretmenin rıza göstermesi durumunda Ahmet'i okula yazdırabileceğini söyler. Bayram, Kerimoğlu Mehmet'ten suyu alıp kendi tarlalarını sulayacağını söyleyerek oradan ayrılır. Eski Kale'deki Kerimoğlu'nun tarlasına gelen Bayram Fatma'nın yonca toplamak bahanesiyle oraya geldiğini görür. Uzun süredir birbirlerini görememiş olan aşıklar tarladaki kendirliğe girip sevişirler.

Boz Ömer'le Cemal'in Ahmet'i Yanlarına Çağırmaları Kır Bağları'ndaki kadınların yanından uzaklaşan Ahmet, yolunun üzerinde Boz Ömer ve Cemal'le karşılaşır. İkili Ahmet'i aralarına davet eder ve bir erkeğin kadınlarla oturmayacağını söyleyerek onun algısıyla oynarlar. Kadınların yanına geri dönmeyi gururuna yediremeyen Ahmet onlara katılır. Boz Ömer'le Cemal Ahmet'le uzak akraba olduklarını ve geçmişte yaşananları unuttuklarını söyleyerek onun güvenini kazanmaya çalışırlar. Bıçaklarını çıkararak ikili Ahmet'i kışkırtmaya çalışır ve yedikleri yemekleri onunla paylaşırlar. Yumurtaları boyalı olan Ahmet'le dalga geçerler. Onunla şakalaşan ikili güven kazanmaya çalışırlar. Fakat Ahmet tedirgin bir bekleyiş içindedir. Ardından ikili Değirmen Suyu'na gitmeye karar verir.

Fatma'yla Kara Bayram'ın Gizli Birlikteliği Kendirlikte birlikte olan Bayram'la Fatma ikilisi, kendirlerin üzerine çıplak halde uzanmışlardır. Bayram'la birlikte olan Fatma oldukça mutludur ve ona

kavuştuğu için tanrıya şükreder. Haceli'yle istemediği halde evlenmiş ve onunla geçirdiği her saniyeden hiç tat almamış olan Fatma kadınlığını yaşayamamıştır. Geçen yılların ve yaşadığı kötü dönemlerin intikamını alırcasına Bayram'la birlikte olmak ister. Fatma Bayram'la her canı istediğinde birlikte olmak ister. Fatma'nın kıyafetlerini onun yanına bıraktıktan sonra giyinen Bayram kendirlikten ayrılır. Kıyafetlerini giyen Fatma kendirlikten çıktıktan sonra yonca toplamaya devam eder ve birileri tarafından görülmüş olabileceklerini düşünerek tedirgin olur.

Boz Ömer'in Ahmet'e Tecavüz Etmeye Çalışması Değirmen Suyu'na varan Ahmet, Cemal ve Boz Ömer üçlüsü, yiyecek bir şeyler aramaya başlarlar. Ömer'le Cemal Ahmet'in yanından gülüşerek uzaklaşırlar. Ahmet, hayvanlarla birlikte köye daha yakın olan bir yerde durur. Cemal ile Ömer, elma ve içinde sarı sıvı olan bir şişeyle dönerler. Sarı suyu içen Ahmet içtiği şeyin sidik olduğunu anlar. Fakat Cemal'le Ömer Ahmet'in bu iddiasını reddederler. Ardından Ömer elindeki bıçakla Ahmet'i korkutup ona tecavüz etmeye çalışır. Böylece Haceli'nin intikamını almış olacağını düşünür. Fakat Ahmet Ömer'in bıçağını ele geçirip onu boynundan yararlar ve kaçmayı başarır. Irazca, bir yandan akşam yemeğini hazırlarken diğer yandan torunu Osman'la ilgilenir. Bir süre sonra Haçça'yla Şerfe'nin bostandan döndükleri görülür. Haçça'yla Şerfe bostandaki çapa işini bitirmişlerdir. Daha sonra Ahmet'in de hayvanlarla birlikte eve döndüğü görülür. Haçça Ahmet'e gününün nasıl geçtiğini sorar. Ahmet, yaşananlar hakkında ailesine hiçbir şey söylememeye karar vermiş olsa da sinirlerine hakim olamayıp ağlamaya başlar. Irazca ve Bayram'ın yaşananları öğrenmelerini istememesi üzerine Haçça oğlunu hayvanların yanına götürür. Onların sütünü sağarken Ahmet'ten yaşananları anlatmasını ister. Cemal ile Ömer tarafından nasıl tuzağa düşürüldüğünü anlattıkça ağlaması diner. Fakat her cümlesinin sonunda yaşanan olayı Irazca'nın ve Bayram'ın öğrenmesini istemediğini söyler.

Ailedeki Kadınların Olaydan Haberdar Olup Karşı Tavrı Almaları Ahmet'in başına gelenleri dikkatlice dinlemiş olan Haçça, bunun namus meselesi olduğunu ve aile büyüklerinin durumdan haberdar olmaları gerektiğini söyler. Haçça Ahmet'e kimse bu olaydan haberdar değilmiş gibi rahat davranmasını öğütler ve yaşananları ilk olarak Irazca'ya anlatacağını söyler. Ahmet'in başına gelenleri öğrenen Irazca Bayram'a hiçbir şey söylenmemesini ister. Yaşanan olaydan haberdar olduklarını düşmanlara belli etmemeyi tavsiye eder ve zamanı geldiğinde mallarına ya da canlarına zarar vererek intikam alacaklarını söyler. Bir süre sonra Kara Bayram Eski Kale'den döner. Fasulyeleri çok iyi suladığını ve İbrahim'le sohbete daldığı için geciktirdiğini söyler. Gelecek sene Aymelek'in yanına bir tosun daha alıp ineği Irazca'ya hibe edeceğini ve onun sütünden tereyağı yapılabileceğini söyler. Bayram, yarın sabah Ahmet'le birlikte arpa oraklamaya gitmek ister. Fakat Ahmet'in moralinin bozuk olduğunu görmesi üzerine bu fikrinden vazgeçer. Ahmet, yaşanan olayı babasının öğrenmesinden çekinir.

Ailenin Kadınlarının Yaşadığı İçsel Huzursuzluk Dışarıdan gelen tıkırtı seslerini duyan Irazca, düşmanlar tarafından tuzağa düşürüleceklerini düşündüğü için uyuyamaz ve dua etmeye başlar. Kara Şali'den kalan evin ne kadar eskidiğini ve yaşadığı talihsizlikleri düşünüp dertlenir. Yemen treninde askerlik yapmış olan Kara Şali, kanlı ve korkunç çatışmalara şahit olmuştur. Araplar tarafından nasıl ihanete uğradıklarını, onların eşkıyalıklarını ve değerli bir eşyasını taşıyan dostunun karnının nasıl değiştiğini eşine anlatmıştır. Medine'de Fatima adlı bir kadından iki çocuğu olmuştur. Yıllar sonra Fatima Burdur'a gelip Kara Şali'yi aramış fakat ona onun öldüğü söylenmiştir. Kurtuluş Savaşı'nda Yunanlarla yapılan çatışmaları da eşine anlatmıştır. İstiklal Madalyası'na layık görülmüş olan Kara Şali, madalya için savaşmadığını söyleyip ödülü kabul etmemiştir. Gürültülerin tavandan gelmeye başlamasıyla birlikte düşmanın çatıdan gelmeyeceğini düşünen Irazca hayvanların yanına gider. Kimseyle karşılaşmaması üzerine rahatlar. Şafağın sökmesiyle birlikte Bayram zor da olsa uyanır. Ahmet'i kontrol eden Kara Bayram onun ateşinin olduğunu fark eder ve bundan dolayı onu tarlaya götürmekten vazgeçer. Haçça da Bayram'la birlikte arpa oraklamaya gider ve Haçça'ya, gerekirse Ahmet için Sıhhiyecî Şakir'in çağırılması söylenir. Yaz mevsiminin yaklaşmasıyla bütün köylüler arpa hasadına çıkmışlardır. Haçça köylülerin bakışlarından onların yaşanan olaydan haberdar olduklarını düşünür. Muhtar Hüsnü'nün evinin önünden geçerken Cemal'i gören Haçça sinirlerine zor hakim olur. Bayram Haçça'ya Ahmet'in ateşinin neden çıkmış olabileceğini sorar. Haçça Bayram'a bunun sebebini bilmediğini söyler.

Boz Ömer'in İntikam Almaktaki Kararlılığı ve Muhtar Hüsnü'nün Gelecek Planları Yengesinin yazmalarından biriyle boynundaki yarayı sarmış olan Boz Ömer, Cemal'le şakalaşırken kazayla boynunu yaralamış olduğunu söyler. Boynunun biraz ağrıdığını fakat önemli bir sorununun olmadığını söyler. Bu konu hakkında Haceli'ye hiçbir şey söylemeyeceğini söyleyen Fatma, oğlu Halil'e çarık yaptırmadığı için Haceli'ye fazlasıyla öfkelidir. Onun umursamazlığından, sorumsuzluğundan ve

etkisizliğinden yılmıştır. Hayvanları yalağa götüren Boz Ömer Cemal'le görüşür ve ona Hacı'nın intikamını mutlaka alacağını söyler. Kendine yeni bir bıçak ve ayna alacağını söyleyen Boz Ömer, Ahmet'i yeniden tuzağa düşüreceğini söyler. Eşi Atiye'den nüfus defterini isteyen Muhtar Hüsnü kasabaya gitmeye hazırlanmaktadır. Seçimlerin yaklaşmasıyla birlikte hükümet bankalar aracılığıyla Muhtar Hüsnü gibi toprak sahiplerine yüklü miktarlarda kredi vermeye başlamıştır. Krediyi traktör almayı planlayan Muhtar Hüsnü Cemal'i ziraat makine kursuna gönderecek ve onun askeriyede şoför olmasını sağlayarak arkadaşları arasındaki itibarını arttıracaktır. Köydeki muhaliflerin oy verme haklarının ellerinden alınması için partiyle gizli bir çalışma yürütmektedir. Bu sayede devletten avanta sağlayacaktır.

Ahmet'in Cemal'le Karşılaşması Çocukların karınlarını doyurduktan sonra onları yıkayan İrazca Ahmet'e oldukça sıcak davranır ve onu mutlu etmeye çalışır. Fakat Ahmet mutsuzdur ve tek düşündüğü şey düşmanlardan intikam almaktır. İrazca Ahmet'i her ne kadar teselli etmeye ve özgüvenini yeniden kazanmasına yardımcı olmaya çalışsa da başarılı olamaz. Ahmet, babasının olaydan haberdar olmasından ve bu yüzden onun sevgisini kaybetmekten çok korkar. Harıma giden ikili muhtarın oğlu Cemal'in hayvan güttüğünü görür. Başkalarının mahsullerini hiç çekinmeden yiyen ve hayvanlarına da yediren Cemal oldukça şımarık bir karakterdir. İkiliyi gören Cemal ısıklık çalmaya ve Ahmet'e hakaretler etmeye başlar. İrazca Cemal'i korkutarak kaçıtır ve Ahmet'e bir gün intikamını mutlaka alacağını, sabırlı olması gerektiğini söyler.

Yaşanan Olayın Karataşlılar Arasında Konuşulması Tarlada orak işi yapan köylüler, türkü söyleyerek işlerine devam etmektedirler. Söylenen bir türküden huylanmış İrazca, Sultanca'nın oğlu Şükrü'nün Fatma ile Bayram'ın ilişkisini bildiğini sanır. Fakat bir süre sonra bu şüphesinin yersiz olduğu anlaşılır. Sultanca İrazca'ya bazı köylülerin Boz Ömer'in Ahmet'e yaptıklarını konuştuklarını söyler. Sultanca İrazca'nın tepkisinden anlatılanların doğru olduğunu anlar ve ardından saldırganlara beddua etmeye başlar. Tarlada tek başına kalmak istemeyen Ahmet köye geri dönen ninesiyle gitmek ister. Bayram Ahmet'i Sultanca'nın eşeğine bindirip ninesiyle birlikte köye gönderir. İrazca; fakirlikten, köylülerin cahilliğinden ve maruz kaldıkları trajik olaydan dolayı kaderine sitem eder.

Muhtar Hüsnü'nün Kirli Planları Kasabadan köye geri dönen Muhtar Hüsnü tespih çekerek Bekçi Mustafa'yla konuşur. Muhtar Hüsnü Bekçi Mustafa'ya kasabada önemli siyasetlerle ve bürokratlarla görüşerek güven tazelediğini anlatır. Hükümetin ekonomik desteğiyle köyün bütün ihtiyaçlarını karşılayabileceklerini söyler. Yapılması gereken tek şey mevcut hükümetin Amerikancı politikalarını sonuna kadar desteklemektir. Muhtar Hüsnü Bekçi Mustafa'ya parfümünden bir miktar ikram ettikten sonra ondan köylülere bir duyuru yapmasını ister. Muhtar Hüsnü, arpa tarlalarının toplanması için her evden bir ırgatın tarlasına gönderilmesini ister. Bu sayede yetmiş dönümlük arpa bir günde biçilecektir. Banka Müdürüyle görüşmüş olan Muhtar Hüsnü, kendi şahsına bir traktör motoru getirecektir. Daha sonra oğlu Cemal'i yanına çağırarak Muhtar Hüsnü, onun başında şapka olmadığını görünce çok sinirlenir ve onu uyarır. Ardından Cemal'e bir hafta içinde traktör motor kursuna başlayacağını söyler. Bu sayede Cemal askerlik görevi sırasında subayların şoförlüğünü yaparak itibar kazanacaktır.

Kara Bayram'ın Ahmet'in Başına Gelenleri Öğrenmesi Bahşiş'teki tarladan döndüğü sırada Sultanca'nın oğlu Şükrü Bayram'a, köylüler arasında Ahmet'in başına gelenler hakkında neler söylendiğini anlatır. Suskun ve düşünceli bir halde Şükrü'nün anlattıklarını dinleyen Bayram, son günlerde Ahmet'teki değişimin nedenini anlar. Öfkeli bir halde eve gelen Bayram Ahmet'i avluya çağırır ve onu acımasızca dövmeye başlar. Haçça Bayram'a engel olmaya çalışsa da bunu başaramaz. Kanlar içinde kalan Ahmet İrazca'dan yardım ister. Başlangıçta babayla oğlu arasında girmek istememiş olan İrazca Ahmet'in feryatlarını daha fazla duymazlıktan gelemez ve Bayram'ı durdurur. Küçük bir çocuğu acımasızca dövdüğü fakat kendi kalıbındaki kişilere dış geçiremediği için onu ayıplar. İrazca Boz Ömer'in bıçağını Bayram'a verir. Ahmet'in Boz Ömer'den ayna almadığını ve köylülerin yalan söylediklerini anlatır. Aynı zamanda Boz Ömer'in Ahmet'e tecavüz edemediğini ve Ahmet'in Boz Ömer'i boynundan yaraladığını da söyler. İrazca, yakın geçmişte dava açmayıp düşmanlarıyla barışmış olan Bayram'ı suçlar. İrazca Bayram'dan doğru olanı yapıp Kaymakam'la görüşmesini ve dava açmasını ister. Bayram İrazca'ya hak verir ve yarın sabah şafakla birlikte kasabaya gidip Kaymakam'la görüşeceğini söyler. Bekçi Mustafa Bayram'a Muhtar Hüsnü'nün köylüleri arpa biçmeye çağırdığını söyler. Fakat Bayram tarlaya gitmeyeceklerini ve Muhtar Hüsnü için çalışmayacaklarını söyler.

Kara Bayram'ın Kaymakam'a Şikâyetinde Bulunması Sabah vakitlerinde Irazca Bayram'ı uyandırır ve yolculuk için bir şeyler hazırlar. Ahmet'i eşeğe bindiren Bayram kasabaya doğru yol alır. Ferhat'ın hanının önüne eşeği bağlayan Bayram Ahmet'in başına gelenleri ona anlatır. Ferhat Bayram'a savcıya ya da karakola gitmesini tavsiye eder. Fakat Bayram Onbaşı'ya güvenmediğini, onun Muhtar Hüsnü'nün adamı olduğunu bildiğini ve bu yüzden Kaymakam'la görüşmek istediğini söyler. Geçmişte ambarından mahsulünü çalmış olan bir hırsız mahkemeye vermiş olan Ferhat haksızlığa uğramış ve davayı kaybetmiştir. O günden sonra Ferhat hükümete ve adalete olan güvenini tamamen kaybetmiştir. Kaymakam'la görüşen Bayram Ahmet'in başına gelenleri anlatır. Irazca'yı hatırlamış olan Kaymakam Ahmet'in gözlerinde onun öfkesini ve tez canlılığını görür. Jandarma katiplerini çağıran Kaymakam, yaşanan olayın tutanağını tutturur ve savcılığa dilekçe yazdırır. Bıçak ve Boz Ömer'in boynundaki yara izi kanıt olarak gösterilir. Kaymakam'ın Savcı'yla görüşmesinin ardından karakol aranır ve görevlilere sert bir üslupla soruşturmaya başlamaları emredilir. Kaymakam Bayram'a Ahmet'i okula göndermesini tavsiye eder. Fakat köyde okul yoktur ve en yakın okul köyden oldukça uzaktır. Muhtar Hüsnü'nün devlet ödeneklerini nerelere harcadığı sorgulanır.

Zanlıların Tutuklanmaları ve Irazca'nın Mutluluğu Muhtar Hüsnü'nün Otluçukur'daki arpa tarlasında birçok köylü çalışmaya başlamıştır. Bir süre sonra jandarma erleri tarlada görülür. Bekçi Mustafa'yla Muhtar Hüsnü'ye, Boz Ömer'le Cemal'in derdest edilip karakola götürülecekleri söylenir. Bulduğu makamın gücüne güvenerek oğlunun derdest edilmesine karşı çıkan Muhtar Hüsnü Reis Bey'le görüşmek ister. Fakat jandarmalar kesin emir almış ve şüphelileri karakola götürmek zorunda olduklarını söylerler. Muhtar Hüsnü, kendisine iftira atan kişilere şeref davası açacağını söyler. Jandarmaların uyarıları üzerine Boz Ömer, evinde sakladığı bıçak kılıfını onlara verir. Şüpheliler jandarmalar tarafından karakola götürülürler. Muhtar Hüsnü Cemal'e yarın sabah kasabaya geleceğini ve onu kurtaracağını söyler. Tahsildar Yunus, seçim harcamaları nedeniyle kasasındaki parayı tüketen hükümet adına ödenmeyen vergileri tahsil etmeye gelmiştir. Tahsildar Yunus Muhtar Hüsnü'yle birlikte köylülerden tahsilat yapmaya başlar. Cemal'le Boz Ömer'in tutuklandığını duyan Irazca Bayram'la Ahmet'in eve gelmelerini merakla bekler. Bu bekleyiş ona Yemen Cephesi'nde çarpışmış olan eşinin yaşadıklarını hatırlatır. Verdiği hukuk mücadelesini Osmanlı'yla Emperyalist güçler arasında vuku bulmuş olan savaşa benzetir. Eve varan Bayram sofrada başında Kaymakam Orhan tarafından ne kadar iyi karşılandıklarını anlatır. Kaymakam Orhan Bayram'a Ahmet'i okula göndermesini önermiş ve bunun üzerine oğlunu okutmak isteyen Bayram Ahmet'i Ortaköy'deki okula göndermeye karar vermiştir. Oğlunun iyi bir tahsil alıp devlet memuru olmasını ve devlette kendilerini kayırtabilecekleri bir tanıdıklarının olmasını ister. Irazca Ahmet'in okula gönderilmesi fikrine çok sıcak bakar ve adaleti sağlayan devletin okullarında kendisinin de okuyabileceğini söyler. Bayram Ahmet'in Eskici Mehmet Usta'nın evinde kalabileceğini düşünür. Irazca, suçluları cezalandırıp mazlumun yanında tavır alan hükümete dualar eder. Vergileri tahsil etmeye gelen Tahsildar Yunus'a ambardaki mahsulleri satarak ödeme yapılır. Irazca, adaleti sağlayan hükümet için aç yatmaya bile razıdır. Gece boyunca Irazca hükümete dualar eder. Hükümetin fakirlerin hakkını gözettiğini görmek ona huzur ve mutluluk verir. Muhtar Hüsnü Irazca'nın hükümete neden dua ettiğini anlayamamıştır.

Muhtar Hüsnü'nün Kaymakam, Savcı ve Onbaşı'yla Görüşmesi Sabah vakitlerinde Kaymakam'ı makamında ziyaret eden Muhtar Hüsnü'yle Hacı, çocukların suçunu öğrenmişlerdir. Bütün deliller çocukların aleyhindedir ve işledikleri suçtu itiraf etmişlerdir. Kaymakam'la Savcı olaya kimsenin tanık olmadığını fakat mevcut delillerin yeterince güçlü olduğunu söylerler. Suçlu bulunmaları halinde Cemal'le Boz Ömer 1-3 yıl arasında hapis cezasına çarptırılacaklardır. Muhtar Hüsnü'yle Hacı Reis Bey'i ziyaret edip ondan yardım dilerler. İkili Reis Bey'i vali ya da milletvekili yaptırabileceklerini söyler. Fakat Reis Bey onlardan hiçbir şey istememesine rağmen bazı tavsiyelerde bulunur. Bayram'ı davadan vazgeçirmelerini ve Onbaşı'ya rüşvet vererek karşı tarafın aleyhinde delil üretilmesini tavsiye eder. Bunun üzerine ikili Onbaşı'yla görüşür. Onbaşı, karakola gelmeden önce savcıyla görüşmüş olan Bayram'a çok kızmıştır. Onbaşı ikiliye yardım etmeyi kabul eder fakat karşılığında ikiliden beş çilkanat (500 lira) ister. İstenen rüşveti çok fazla bulmalarına rağmen ikili, Onbaşı'nın teklifini kabul eder.

Muhtar Hüsnü'nün Kara Bayram'dan Davadan Vazgeçmesini İstemesi Selligüme'de çavdar biçtiği sırada Bayram'ın yanına Muhtar Hüsnü'yle Bekçi Mustafa gelir. Muhtar Hüsnü Bayram'a davadan vazgeçmesini ve bunun karşılığında kendisine bir veya iki çilkanat verileceğini söyler. Çocukların Ahmet'e yaptıklarından haberdar olmadığını söyler ve davadan vazgeçmemesi durumunda Onbaşı'ya rüşvet vereceğini ima eder. Sabırla Muhtar Hüsnü'yü dinlemiş olan Bayram, onu tersleyerek tarlasından gitmesini söyler. Üçlünün arasında geçen konuşmaları duyan Irazca Muhtar Hüsnü'yü sert bir üslupla tarlasından kovar ve davadan asla vazgeçmeyeceklerini yineler. Muhtar Hüsnü, gördüğü

muameleden dolayı çok sinirlenir ve oradan ayrılır. Çekirge istilaları, kırfacan ve birçok savaş görmüş olan Irazca, Muhtar Hüsnü'nün gözdağı verme girişimlerini gülünç bulur.

Muhtar Hüsnü'nün Onbaşı'ya Rüşvet Vermesi ve Kara Bayram'ın Tuzağa Düşürülmesi Muhtar Hüsnü Hacı'ya Fatma'nın fesindeki altınları satmasını emreder. Akşam vakitlerinde Bayram'ın evine gelen jandarmalar ona, yarın sabah Onbaşı'nın onu karakola beklediğini söylerler. Bayram'la görüştüklerine dair bir belgeye parmak bastırdıktan sonra oradan ayrılırlar. Sabah deste çekmesini Haçça'yla Irazca'ya bırakan Bayram karakola gider. Karakolda uzun bir süre bekletilen Bayram, harman yerine taşınacak mahsulün vaktinde kaldırılamamasından korkar. Onbaşı Bayram'ı odasına kabul eder. Kendisine saygı duymadığı ve kendisini es geçip Savcı'yla görüştüğü için Bayram'a kızgındır. Fakat Bayram Onbaşı'ya ona güvenmediğini ve kendisinin Muhtar Hüsnü'nün adamı olduğunu duyduğunu söyler. Bayram'ın sözleri karşısında sinirlerine zor hakim olan Onbaşı boş bir evrakı doldurduktan sonra ona davadan vazgeçip vazgeçmediğini sorar. Bayram davadan vazgeçmez ve şüpheyle de olsa Onbaşı'nın uzattığı belgeye parmak basıp oradan ayrılır. Bayram Onbaşı'nın Muhtar Hüsnü'den para aldığını anlamıştır. Irazca Onbaşı'nın düzenbazlık yaptığından emindir ve Bayram'ın evraka parmak basmış olması onu endişelendirir.

Suçluların Serbest Bırakılması ve Kara Bayram'ı Darp Etmeleri Kara bulutların Karataş semalarında görünmesiyle Bayram, mahsulleri ambara zamanında götürememekten çekinir. Henüz buğday tarlası çapalanıp harman edilmemiştir. Endişeli bir halde bütün köylülerin çalıştığı bir anda Cemal'le Ömer'in serbest bırakıldıkları öğrenilir. Hayvanlarını çeşmeye götüren Bayram, Cemal ve Ömer'le karşılaşır. İlk olarak Bayram'a laf atan ikili hemen ardından ona saldırır. Kavgayı duyanlar ve görenler müdahale etmeye çalışırlar. Fakat Bayram'ın başına odunla vurulmuş ve bundan dolayı Bayram bilincini kaybetmiştir. Cemal'le Ömer'in Bayram'a saldırdıklarını öğrenen Muhtar Hüsnü onları yakaladığı gibi dövmeğe başlar. Muhtar Hüsnü ikiliyi yakalattır ve onları adalete teslim edeceğini söyler. Irazca Muhtar Hüsnü'nün tuzak kurduğunu düşünmektedir. Bilincini kaybetmiş olan Bayram at arabasına bindirilir ve Sıhhiyecî Şakir'e götürülür. Irazca, Bayram'a kötü bir şey olması durumunda intikamını alacağını söyler. Saldırganlar Koca Oda'ya kapatılırlar ve jandarmaların gelmesi beklenir.

Kara Bayram'ın Erle Karakolu'na Götürülmesi Eve dönen Haçça Ahmet'i aramaya başlar. Uzunca bir süre aramış olmasına rağmen onu bulamaz. Sultanca Irazca'nın yaşadığı sorunla dertlenir ve onun kadersiz olduğunu söyler. Sultanca kız kardeşinin yaşadığı kötü olaylardan dolayı üzüntü duyar. Haçça Ahmet'i merdivenlerin altında korkudan şoka girmiş bir halde bulur. Bindikleri at arabasıyla Erle Karakolu'na gelen grup, Bayram'ın doktora ihtiyacı olduğunu ve Cemal'le Ömer'in ona saldırmış olduklarını anlatır. Onbaşı, fırtınadan dolayı telefon hatlarının zarar gördüğünü ve doktor çağırılmayacağını söyler. Öfkeyle odaya giren Irazca Onbaşı'ya Fatma'nın altınlarının rüşvet olarak kendisine verildiğini ve diğer yolsuzluklardan da haberdar olduğunu söyler. Irazca Onbaşı'yı Ankara'ya ihbarda bulunmakla tehdit eder. Grubun doktor bulmak umuduyla ilçeye doğru yola çıkmasının ardından Onbaşı erlere zanlıları alıp karakola getirmelerini emreder.

İlçeye Getirilen Kara Bayram'ın Burdur Hastanesi'ne Götürülmesi Arabasıyla ilçeye giren Kosa, Ferhat'ın hanının önünde durur. Muhtar Hüsnü Ferhat'a acilen doktorla görüşmeleri gerektiğini söyler. Fakat bütün memurlar hanın karşısındaki Kulüp'te oyun oynamaktadırlar. Memurların karşısında ezilip büzülerek Kulüp'e giren Muhtar Hüsnü Nüfusçu Osman'a derdini anlatmaya çalışır. Nüfusçu Osman Muhtar Hüsnü'ye aşırılıkları ve yozlukları nedeniyle çıkışır. Öfkeden deliye dönmüş bir halde bağırıp çağırarak Kulüp'e giren Irazca, oyun oynarken kendilerini kaybetmiş olan ve halkın sorunlarını umursamayan memurlara veryansın eder. Oğlunun yardıma ihtiyacı olduğunu söyler ve doktor çağırılmasını ister. Kara Bayram'ı muayene eden doktor onun ağır yaralı olduğunu ve acil müdahale yapıldıktan sonra Burdur Hastanesi'ne götürülmesi gerektiğini söyler. Bayram'ı Burdur Hastanesi'ne götürebilmek için Kaymakam'dan makam cipi istenir. Olayı öğrenen Kaymakam Kulüp'e gelip Kara Bayram'ın durumunu sorar ve Irazca'dan da neler yaşandığını öğrenir. Kaymakam Bayram'ı hastaneye götüren grupla birlikte gider.

Irazca'nın Ekinleri Kurtarma Çabası ve Reis Bey'in Kaymakam'ı Ankara'ya Şikâyet Etmesi İlçede kalan Irazca Kaymakam'dan gelecek haberi bekler. Ertesi gün Kaymakam ilçeye döner. Irazca'ya Bayram'ın durumunun iyi olduğunu fakat tedavinin birkaç gün süreceğini söyler. Kaymakam Erle Karakolu'ndaki Onbaşı'yı sürdüreceğini ve artık köyleri düzenli olarak teftiş edip oralara okullar yaptıracağını söyler. Irazca; uğruna savaşa gittikleri, vergi verdikleri ve emek harcadıkları devletin memurlarının bu kadar umursamaz olmalarına sitem eder. Kaymakam Irazca'ya yerden göğe kadar haklı olduğunu söyler ve onun dürüstlüğüne bir kez daha hayran olur. İlçede Reis Bey'le karşılaşan

Muhtar Hüsnü durumu anlatır ve kendini kurtarabilmek için köyde onun yeniden seçilmesi için çalışacağına söz verir. Reis Bey Onbaşı'yı sürdürmüş olan Kaymakam'a çok öfkelenmiş ve bundan dolayı onu Ankara'daki dostlarına şikayet etmeye karar vermiştir. Reis Bey yazdığı mektubu Ankara'ya göndermek için postaneye gitmektedir. Kaymakam'ın tutumu ve tavırları bölgedeki siyasilerin çıkarlarına ters düşmektedir. Köye geri dönen Irazca; Ağali ve Şükrü'yle birlikte ekinleri biçip harmanlar. Mahsulün toprakta kalmaması içinden elinden geleni yapar. Oğlunu merak eden Irazca Burdur Hastanesi'ne gidip onu ziyaret etmeye karar verir. Yarım kalan işleriyle Şükrü'nün ilgilenecek olması üzerine Irazca yola çıkmak için hazırlık yapar.

Irazca'nın Burdur'a Doğru Yol Alması ve Muhtar Hüsnü'nün Köylülerce Dövülmesi Kendi tarlasıyla birlikte Kara Bayram'inkini de sürecek olan Şükrü Irazca'dan kağını ister. Irazca Şükrü'ye kağını alabileceğini ve kendisinin Burdur'a gitmek için hazırlandığını söyler. Heybesini hazırlamış olan Irazca Kara Bayram'ı ziyaret etmek için yola çıkar. Kosa'yla Ağali, ekinlerini biçmekle ilgilenen Melek Hasan'la görüşmek isterler. Melek Hasan onların dış çektirmek istediklerini sanır. Fakat ikili Düzmeşe yoluna varana kadar Melek Hasan'a hiçbir şey söylemez. Muhtar Hüsnü'nün kurnazlıklarından ve köylüyü sürekli kandırma çabalarından bunalmış olan ikili onu tuzağa düşürmeye karar vermiştir. İkili Melek Hasan'dan köye gidip Muhtar Hüsnü'ye oğlunun hapisten kaçtığını söylemesini ister. Yamaçlarda pusu kurmuş olan ikili yılanların çiftleşmesini izler ve yılanlarla ilgili efsanevi hikayeler anlatılır. Oğlunun hapisten kaçtığını duyan Muhtar Hüsnü eşeğine binip yola çıkar. Kosa'yla Ağali Muhtar Hüsnü'yü Düzmeşe yolunda pusuya düşürürler. Elleri bağlanıp dağa kaldırılan Muhtar Hüsnü'nün bayılıncaya kadar kaba etleri dövülür. İkili, Muhtar Hüsnü'nün ders aldığını düşünerek onu serbest bırakır.

Irazca'nın Burdur Hastanesi'nde Kara Bayram'ı Ziyaret Etmesi Burdur'a varmış olan Irazca, yıllar önce gitmiş olduğu kentin geçirdiği değişimi gözlemler. Daha önce 3-4 defa Burdur'a inmiş olan Irazca; yeni yapılmış olan yüksek binaları, tozu, motorlu araçları ve kalabalığı fark eder. Okula giden kız ve erkek talebeleri seyreder. Kentte gördüğü şeyler onu hayrete düşürür. Fakat en çok yolların kötülüğü dikkatini çeker. Bir eşek satıcısının eşeklerinden birinin gürültüden dolayı ürktüğünü görmesi üzerine kendi de korkar. Eşegin durumu Irazca'ya, savaş yıllarında İngilizlere esir düşmüş olan Kara Şali'nin Abdüsselam adlı tuz ve bakkaliye tüccarına satılış hikayesini hatırlatır. El Divaniye ve Medine arasında yük taşımışlardır. Kâzım'ın hanında konaklamak isteyen Irazca'nın üzerindeki önülcek yadırganır. Kâzım Irazca'ya çağa ayak uydurmasını ve eski gerici alışkanlıklarından kurtulmasını tavsiye eder. Ardından Kara Bayram'ı ziyaret eden Irazca ona köyün ve ailesinin iyi durumda olduğunu, Kaymakam'ın suçluları hapse attirdiğini söyler. Kara Bayram Irazca'ya hastanede kendisine çok iyi bakıldığını ve daha önce hiç görmediği şeylerle tedavi edildiğini söyler. Ancak kafa röntgeni çekilecek olan Kara Bayram'ın yaklaşık iki ay daha hastanede kalabileceği öngörülmüştür. Oğlunun zayıfladığını ve narinleştiğini fark etmiş olan Irazca, onun Karataş'tan kopup her geçen gün kentlileştiğini düşünür. Zor da olsa oğlunun yanından ayrılan Irazca Karataş'a dönmeden önce sevdiklerine hediyeler alır.

Kaymakam'ın Sürgün Edilmesi Aradan geçen zaman içinde Muhtar Hüsnü Cemal'i özlemiş ve onu hapisten nasıl çıkartacağını düşünmeye başlamıştır. Reis Bey'le anlaşarak oğlunu hapisten kurtarmaya ve Irazcalardan tamamen kurtulmaya karar vermiştir. Ekinleri bitirdikten sonra toprağı sürmekle ilgilenen Irazca çok yorulmuş ancak başkalarından yardım isteyecek yüzü kalmamıştır. Bir süre sonra Kaymakam Irazca'yı görmeye gelir. Ankara'daki dostlarıyla görüşmüş olan Reis Bey Kaymakam'ı Ankara'daki Oğuzeli'ne sürdürmüştür. Kaymakam Irazca'yla vedalaşmak için gelmiştir. Kaymakam'ın sürgün edilmesinden dolayı kendini suçlayan Irazca; düşmanlarına beddua eder, Kaymakam'a yaptığı iyilikler için teşekkür eder ve ona hediyeyle mektup gönderebilmek için adresini ister. Kaymakam Irazca'ya dayanışarak bütün zorlukların üstesinden gelebileceklerini söyler ve ona adresini yazdığı kağıdı verir. İkili gözyaşları içinde birbirlerinden ayrılırken Kaymakam Ahmet'e dolmakalemine hediye eder ve ona okumasını söyler. Bıçak alma hayali kuran Ahmet Kaymakam'ın dolmakalemine sahip olur. Kaymakam, köy romantizmini eleştiren profesörünün haksız olduğunu ve köylülerin yüreklerinde saf sevgi olabileceğine artık kesinlikle inandığını söyler.

Kara Bayram'ın Taburcu Olması ve Kente Göç Etmeye Karar Vermesi Taburcu olacağı günü sabırsızlıkla bekleyen Kara Bayram, hastanede çalışan Navrumlu Ali'yle tanışmıştır. Yaşadığı köydeki düşmanları tarafından asmaları kesilmiş ve düvesi boğdurulmuş olan Navrumlu Ali kente göç etmiş ve hastanede çalışmaya başlamıştır. Hastanede çamaşırcılık yapan eşi ve çocuklarıyla birlikte Karasenir Mahallesi'nde gecekondur kurmuş olan Navrumlu Ali kent hayatının rahatlığından bahseder ve köyden kurtulmuş olduğuna şükreder. Çocuklarını okula gönderen Navrumlu Ali Kara Bayram'a esin kaynağı

olur. Kent hayatının köydekenden çok daha rahat olduğunu düşünen, çocuklarını okutmanın hayalini kuran ve düşmanlıktan bıkmış olan Kara Bayram kente göç etmeye karar verir. Hastaneye bir temizlikçi alınacağını öğrenen Kara bayram Operatör Ahmet Bey'le konuşmaya karar verir. Kara Bayram, kendisini muayene eden ve taburcu olabileceğini söyleyen Operatör Ahmet Bey'e hastanede çalışmak istediğini söyler. Ahmet Bey Kara Bayram'ı Başhekim'le görüştürür. Başhekim Kara Bayram'a hastanede kavga çıkartmama şartıyla ay başında eşyle birlikte işe başlayabileceğini söyler. Aldığı iyi haber üzerine Kara Bayram Navrumlu Ali'yle hastaneden ayrılır. Kısa bir süre Karasenir Mahallesi'ne yapacakları ev üzerine konuşurlar. Ardından Kara Bayram Karataş'ın yolunu tutar.

Kara Bayram'ın Göç Hazırlıklarına Başlaması ve Irazca'nın Bu Girişime Karşı Koyması Sabah erken saatlerde eve varan Kara Bayram, hiç vakit kaybetmeden ailesine Burdur'a taşınma planını anlatır. Ne iş yapacaklarını, yapacakları işten ne kadar kazanacaklarını, yaşayacakları yeri ve kent hayatını anlatır. Irazca'yla Haçça Kara Bayram'ı sessizce dinlerler. Kara Bayram'ın sözlerini bitirmesinin ardından Irazca; köyden ayrılmayacağını, düşmanlarından kaçmayacağını ve kaçıp gitmenin namertlik olduğunu söyler. Fakat Kara bayram köydeki her şeyden vazgeçmiş ve köy hayatından bıkmıştır. Köylülerin sürekli birbirlerini ezmeleri ve süregiden düşmanlıklar onu tüketmiştir. Oğlunun yılgınlığına ve onursuzluğuna öfkelenen Irazca köyden ayrılmayacağını söyler. Kendisine korkak dedirtmek istememektedir. Kara Bayram ise köylülerin ne söyleyeceğini ya da ne düşüneceklerini artık umursamamaktadır. Haçça'ya, Irazca gelsin ya da gelmesin, kente taşınacaklarını ve hazırlık yapmasını söyler. Irazca Kara Bayram'ı korkaklık ve yılgınlıkla itham edip veryansın eder. Haçça Kara Bayram'a Irazca'yı köyde bırakamayacaklarını ve onu da götürmeleri gerektiğini söyler.

Kara Bayram'ın Ailesiyle Şehre Göç Etmesi ve Irazca'nın Karataş'ta Kalması Annesi Irazca'yı inadından vazgeçiremeyen Kara Bayram, eline geçmiş olan fırsatı kaçırmak istemez ve bundan dolayı Irazca olmadan ailesiyle birlikte kente göç eder. Karataş'taki evde tek başına kalan Irazca'ya yoldaşlık eden tek kişi, kız kardeşi Sultanca olur. Sultanca da Irazca gibi akrabaları tarafından yalnız bırakılmıştır. Sultanca Irazca'nın tek başına yaşamasına razı olmaz. Onu evine davet eder ve birlikte yaşamayı teklif eder. Fakat Irazca bütün zorluklara karşı göğüs germek ister. Reis Bey'in desteğiyle traktör almış olan Muhtar Hüsnü köylülere hava atar. Özellikle Karataşlı gençler Irazca'yla alay edip onun sinirleriyle oynarlar. Tahsildar Yunus Karataş'a gelir ve Irazca'dan toprak vergisi ister. Fakat Irazca Tahsildar Yunus'a verecek parası olmadığını zira evde baktığı kimse olmadığı için vergi vermesinin yersiz olduğunu söyler. Irazca'nın isyankâr tavırlarından hoşlanmayan Tahsildar Yunus Muhtar Hüsnü'nün dolduruşuna da gelerek onun hakkında bir tutanak tutar. Kentte yeni hayata başlayan Kara Bayram ve Haçça için her şey yolunda gider. Kara Bayram'la Haçça hastanede çalışmaya başlamış ve kent hayatına uyum sağlamışlardır. Kara Bayram ile Haçça, okula yeni başlamış olan Ahmet'ten oldukça umutlulardır. Onun iyi bir eğitim alıp başarılı bir insan olmasını isterler. Fakat Kara Bayram ile Haçça, Karataş'ta yalnız başına kalmış olan Irazca için çok endişelenirler.

Temalar

Ataerkillik Anlatının geçtiği Burdur'un Yeşilova ilçesindeki Erle vadisinde bulunan Karataş köyünde yaşayan yerli halk tamamen kapalı bir toplumun niteliklerine sahiptir. Din-tarım topluluğu olan Karataşlıların hayatı tamamen toprağa ve din temelli yasalara dayanır. İnsanların bütün yaşam tarzını şekillendiren iki şey; toprağa bağlı olmak ve iman ettikleri dinden kaynaklanan ahlaki değerlerdir. Erkek egemen bir toplumsal yapıya sahip olan Karataş'ta cinsiyet eşitliğinden bahsetmek mümkün değildir. Bundan dolayı anlatıda yer alan kadın karakterler çoğu zaman oldukça edilgenlerdir. Eserde önemli işlevlere sahip olan Irazca ve Fatma, içinde yaşadıkları toplumsal düzenden hesap sormaya çalışırlar ve bir tür varoluş mücadelesi verirler. Gelenek ve inanç konusunda oldukça tutucu bir görünüme sahip olan Karataşlıların kapalı kapılar ardında en derin arzularına ve isteklerine kavuşmanın mücadelesini verdikleri de görülür. Toplumsal hayatın içinde özgürce hareket edemeyen Karataşlıların birçoğu, aslında süregiden anlayıştan, dogmatik inançlardan ve tabulardan oldukça sıkılmışlardır. Darp edildikten sonra Burdur Hastanesi'ne kaldırılmış olan Kara Bayram kent hayatıyla tanışır ve derin bir düşünsel aydınlanma yaşar. Halkın cehaletinden, anlamsız değerlerinden ve tabularından oldukça bunalmıştır. Kente göç eden Kara Bayram Haçça'yla birlikte hastanede çalışmaya başlar. Fakat Kara Bayram da ataerkil düzenin niteliklerini taşıyan bir karakterdir.

Kimlik Boz Ömer ile Cemal tarafından darp edildikten sonra Burdur Hastanesi'ne taşınan Kara Bayram kent hayatıyla tanışır. Karasenir Mahallesi'nde ikamet eden Navrumlu Ali'yle tanışan

Kara Bayram kent hayatıyla ilgili önemli bilgiler edinir. Toprağa bağlı yaşamının zorluklarından yılmış olan Kara Bayram kentte daha iyi koşullara sahip olacağını düşünür. Çocuklarını okutmak isteyen Kara Bayram Karataş'taki her şeyi bir kenara bırakıp Burdur'a yerleşmeye karar verir. Fakat Irazca Karataş'tan ayrılmak istemez. Çünkü onun karakterine hükmeden insani değerler Kara Bayram'inkilerden farklıdır. Kendisine korkak, namert ve yılgın dedirtmek istemeyen Irazca Karataş'ta kalacağını söyler. Toprağından ayrılmak da istemez. Fakat Kara Bayram Karataş'taki cehaletten, yokluktan, düşmanlıklardan ve yaşam koşullarındaki zorluktan bıkmıştır. "Nesil çatışması nesiller arasında değer hükümlerinin değişmesinden kaynaklanan anlaşmazlıklar ve çatışmalardır. Fakir Baykurt'un romanlarında genellikle daha iyi koşullarda yaşamak isteyen genç nesille köydeki düzenini değiştirmek istemeyen yaşlılar arasında yaşanır. Yılanların Öcü ve Irazca'nın Dirliği'nde ana oğul Irazca-Kara Bayram'ın yaşadığı değerler çatışmasına yönelik anlaşmazlık nesil çatışması olarak adlandırılabilir. Irazca Üçlemesi'nde Irazca ve oğlu Kara Bayram arasında anlaşmazlık yaşanır" (Karabela (Şermet) 2007, 217).

İntikam Muhtar Hüsnü'den Karataş'ın içinden ev yeri satın almış olan Haceli'ye Kara Bayram'ın evinin önünden yer verilmiştir. Bunun üzerine Kara Bayram'la Haceli arasında bir tartışma yaşanmış ve Kaymakam'ın Kara Bayram'ı haklı bulmasıyla tartışma sona ermiştir. Fakat hem maddi hem de manevi olarak zarara uğrayıp Aşağı Mahalle'nin bataklığında yaşamaya devam etmek zorunda kalan Haceli Kara Bayram'ı affedemez. Kardeşinin başına gelenlerden dolayı Kara Bayram'ı sorumlu tutan Boz Ömer intikam almak ister. Muhtar Hüsnü'nün oğlu Cemal'le sıkı bir dostluğu olan Boz Ömer Ahmet'i tuzağa düşürerek intikam almak ister. Hayvanları güderken köyün içinde gezinen Ahmet, Boz Ömer ve Cemal tarafından tuzağa düşürülür. Boz Ömer Ahmet'e tecavüz etmeye çalışır. Bu girişiminde başarılı olamasa da Karataşlılar arasında yaşanan olay üzerine çeşitli söylentiler çıkar. Anlatıda yer alan kötü karakterleri harekete geçiren en baskın duygu intikamdır. "Muhtarın oğlu Cemal ile Haceli'nin küçük kardeşi Boz Ömer Bayram'ın oğlu Ahmet'e tacize yönelir. Cinsel taciz olayında Ahmet aleyhine kurulan güç dengesi de Ahmet'i ön plana çıkarmak amaçlı seçilmiştir. Cinsel taciz fikrinin temelinde öç alma duygusu yatmaktadır. Haceli ile Bayram arasında geçen anlaşmazlığın öcünü almak gibi bir fikirle yola çıkan Cemal ile Ömer aynı zamanda bunu ifade de ederler. Evinin önündeki toprağı koruma savaşından cinsel tacize uzanan olaylar zinciri. Sultanca teyze bunu "etinize aşeriyorlar" diye Anadolu luca ifade eder, yorumlandırır" (Karabela (Şermet) 2007, 192).

Adaletsizlik Anlatıda işlenen en temel izlek, gücü elinde bulunduran varlıkların ve yetki sahibi kişilerin yoksullarla yaptığı çatışma üzerine kurulmuştur. Haceli'nin yaşamış olduğu mağduriyetin sorumlusunun Kara Bayram olduğunu düşünen Boz Ömer, hem Ahmet'e hem de Kara Bayram'a saldırarak intikam almaya çalışmıştır. Onların izlediği yoldan farklı bir yol izleyerek adli kurumlara şikâyetle bulunmuş olan Kara Bayram Kaymakam sayesinde istediği şeye kavuşur. Fakat emniyet güçlerine güvenmemiş olan Kara Bayram Onbaşı ya da Savcı'dan önce Kaymakam'la görüşmüştür. Yapılan soruşturma sonucunda Kara Bayram'ın haklı olduğu anlaşılmalı ve saldırganlar tutuklanmalıdır. Fakat Onbaşı'ya rüşvet veren ve makam sahibi tanıdıklarından kayırılmayı isteyen Muhtar Hüsnü saldırganları hapisten çıkartmayı başarır. Adaletin yerini bulmasını sağlamış ve suçluları cezalandırmış olan Kaymakam ilçeden sürülür. Rüşvet vererek ve seçimlerde iktidar partisine destek vererek çıkar ilişkilerini geliştirmiş olan Muhtar Hüsnü'nün ve çevresindeki kişilerin yaptıkları adaletsizlikler yanlarına kâr kalır. "Irazca'nın Dirliği'nde devlet adamları şehir kulübünde vakit öldüren işlerini önemsemeyen, hizmetlerini halka değil varlıklı insanlara sunan kişiler olarak yer alır. İşten çıktıklarında şehir kulübüne giderler ve gece yarısına kadar oyun oynarlar ve ertesi gün ise uykulu gözlerle giderler. Irazca'nın Dirliği'nde Irazca şehir kulübüne girerek orada oyun oynayan memurları sorgular" (Karabela (Şermet) 2007, 219).

Aile Yılanların Öcü'nde olduğu gibi Irazca'nın Dirliği'nde de aile izleği oldukça önemli bir yer alır. Zira anlatı boyunca Irazca'nın asıl amacı; ailesini korumak ve onu bir arada tutabilmektir. Köydeki zor yaşam koşulları Kara Bayram'ın kente göç etmesini sağlayan en önemli itici güçtür. Köyde hüküm süren cehalet, aileler arasında bitmek bilmeyen düşmanlıklar, muhtarın ve ağanın köylüyü sömürmesi ve devletin ilgisizliği aileleri parçalar ya da göç etmelerine mecbur eder. Kara Bayram da tıpkı Irazca gibi ailesinin refahı, huzuru ve mutluluğu için çalışır. Necip Bey'e olan borcunu ödedikten sonra bir tosun daha almaya niyetlenmiştir. Ahmet'in ve diğer çocuklarının okumasını çok istemektedir. Eşinin daha rahat bir ortamda yaşamasını ve suya kolayca ulaşmasını ister. Kendisinin, eşinin ve çocuklarının mutluluğunu düşünen Kara Bayram Burdur'a taşınır. Fakat Irazca Karataş'ta kalıp kendisine haksızlık etmiş olan kişilerle mücadele etmeye karar verir.

Korku Anlatının başında Ahmet'in ne kadar neşeli ve özgüvenli bir karakter olduğu üzerine vurgu yapılır. Onun her şeyi bir oyuna çevirdiği, başkalarının taklidini yapmaktan çok zevk aldığı ve ailesini eğlendirmeyi sevdiği anlatılır. Fakat kendisinden yaşça büyük olan Boz Ömer'in cinsel saldırısına uğrayan Ahmet bütün neşesini ve özgüvenini yitirir. Kara Bayram'ın yaşananları öğrenip artık kendisini sevmeyeceğini düşünmek sürekli endişeli bir ruh halinde olmasına sebep olur. Yaşanan olayı öğrenen Kara Bayram Ahmet'i acımasızca döver. Kara Bayram tarafından dövülmesinin ardından Ahmet iyice içine kapanır. Daha sonra Kara Bayram'ın, Boz Ömer ve Cemal tarafından öldürülmesine şahit olan Ahmet artık kimseyle konuşmaz olur. Yaşadığı travmanın ardından evin merdivenin altına saklanır. Maruz kaldığı şiddet ve haksızlığın ardından hayatın acı yüzüyle en ağır şekilde tanışmış olan Ahmet travma geçirir. Yaşadığı ağır travmayı ancak Karataş'tan ayrılıp yeni bir sevgi ortamına kavuştuktan sonra atlatır.

Kişi İncelemesi

Irazca (Açık/Sosyal) Kara Şali'nin eşi, Kara Bayram'ın annesi, Sultanca'nın kız kardeşi ve Haçça'nın kayınvalidesidir. Serinin ikinci bölümünde Irazca'nın kişilik olarak çok daha bilge bir konumda olduğu göze çarpmaktadır. Artık yaşlanmış olan ve en fazla bir kuzu kadar ömrü kaldığını düşünen Irazca geçmişle şimdiki zaman arasında gelgitler yaşar. Ailesine ve alışageldiği insani değerlere fazlasıyla önem veren Irazca Karataş köyünde var oluş mücadelesi verir. Anamalcı dizgenin sebep olduğu yoz insani ilişkilerin karşısında yer alır. Adaletin, onurun ve namusun en büyük savunucusudur. "Köy içinde bir direşken kadın dediği Irazca, onun gözünde direncin, gücün, inadın ve isyanın simgesidir. Özellikle Bayram'ı Savcı Bey'e tanıtırken kullandığı bu cümleler onun Irazca'ya olan hayranlığını gösterir. Irazca'nın mücadelecilik ruhunu, Bayram'ın köydeki savaştan yılıp şehre yerleşmek istemesi sarsar; o oğluna bu korkaklığı bir türlü yakıştıramaz" (Çetin 2021, 70). "Irazca mücadelecilik ruhu ve yılmayan tavrı ile köyün sınırları dışına taşan bir üne de sahip olur. Kaymakamından savcısına, belediye reisinden onbaşına herkes Irazca'yı tanır. Bu insanların bakışı ile Irazca sıra dışı bir kadındır. "Dik karı, eli bayraklı" (s.97) "İsyancı.....Devletin muhtarına kafa tutan.....İflahsız Irazca" (s.97) "Osmanlı avrattır. Çok cesurdur. Yürekli. " (s.155) gibi tanım cümleleri ile ifade edilen, bu hafif kaçık yaşlı köy kadını özünde insan sevgisi ile doludur" (Karabela (Şermet) 2007, 198).

Tecrübeli Daha önce birçok badire atlatmış olan Irazca, yaşanan hadiseden sonra ne yapılması gerektiği konusunda düşünür: "Bu mesele namıs meselesi. Heç sesini çıkarma. (...) Heçbirsey olmamış gibi ağzımızı yumalım. İçimizdekini ele belli etmiyelim. Onlar da sanırlar ki bunlar anlamadılar. Sonra bir pundunu bulup gizlice sokarız. Malına mı olur, canına mı olur, neresine olursa! Öyle sokarız ki, Tanrıdan mı, guldandan mı, kimden geldiğini bilemezler. Köy yeri bunun burası. Dağların içi" (Baykurt 2006, 38).

Vefalı Adaletin yerini bulması üzerine haklının yanında yer alan devlete karşı elindeki her şeyi vermeye hazırdır: "Gocan kes de al parayı! Götür ver hükümetime. Götür ver, yedirsın eskerine. Yedirsın, geydirsın. Kadın hükümetim! Hekimlerin, hakimlerin aylıklarını yüseltsin. Eskerinin sırtına urba, garnına çorba gayırsın. Çorbalarının yağını bol goysun. Gaymakamların terfiyesini artırsın. Yollarına gurban olduğum hükümetim!" (Baykurt 2006, 115).

Öfkeli Maruz kaldıkları haksızlık ve Kara Bayram'ın darp edilmesinin ardından çılgına döner: "Duşmanlar, hey zalım düşmanlar! Bu köyde hepinizin evini yakacam, habarınız olsun! Harmanınızı, samanınızı ataşa verecem! Bu köyde sizi yurtsuz yuvasız edecem. Duyduk, duymadık demeyin! Hepinizin ocağına incir dikecem. Aşikar söylüyorum. Demedi demeyin" (Baykurt 2006, 143).

Onurlu Karataş'tan ayrılmak isteyen oğlunun aksine Irazca, arkasından korkup kaçtı dedirtmek istemez: "Eğer seherden tarafa bir adım atar da, senin gapına gelirim, bana da Irazca demesinler. Ben senin gibi utanmaz değilim. Benim içimde dağlar kadar saygı var. Senin gibi, yuvamı birağmam ben" (Baykurt 2006, 212).

Tertipli Köydeki düzenini korumak isteyen Irazca, ailesinin yaşadığı sorunlara sessiz kalan ve ailenin dağılmasına sebep olan herkesten hesap sorar: "Hani benim dirliğim düzenliğim? Haççam evimin şenliği idi. Hani benim evimin şenliği? Var da sor hükümete: Nere gitmiş Irazca'nın şenliği, Irazca'nın dirliği? Var söyle: Sorup sival ediyor de! Cuvap bekliyor, de! Bu ev eskiden böyle gupguru değil idi. Çorbamızın duzu, ağzımızın dadı var idi. Hani şimdi ağzımızın dadı? Nere gitti dirliğimiz" (Baykurt 2006, 231).

Dürüst Dürüstlüğü ve cesaretiyle birçok kişinin saygısını kazanır ve onları derinden etkiler: “Odanın içini adımlıyordu. Gözünün önüne Irazca’yı getiriyordu. Ok gibi batan gözleriyle... Perişan üstü başı, kocaman elleriyle... İri gövdesi ve kin dolu gözleriyle... Dobra dobra bir Irazca... Bir direngeç kadın, köyün içinde...” (Baykurt 2006, 96).

Cesur “Bakin size bu anayı tanıtayım! Dedi kalabalığa. Bu anaya Garataş köyünden Irazca derler, efendim! Osmanlı avrattır. Çok cesurdur. Çok yürekidir. Tasdik ederim: Aslının aynıdır. Natıkası da guvatlıdır, daşa söylese eritir...” (Baykurt 2006, 154) “Dillerini sevdiğim deyme! Gel bakalım. Gel sana Gaymakamı göztereyim. Sen dünyanın en has gumaşısın. Senin yamalığın Suriye’de bulunmaz. Suriye’de! Emme, Garataş’ta sefil olup gidiyorsun. Gıymetini bilen yok, gadın deyzem!..” (Baykurt 2006, 157).

Sıcakkanlı Ailesindeki herkese çok değer verir: “Benim Haçça’m dünyaların eyisiydi. Benim Haçça’m, ayların yıldızların içinde bir deneydi. Haçça’mın elleri nezik idi. Dişi gonusur idi. İnsanlıklıydı. Galp gırmaz, gönül incitmez idi. Hatırnaz idi, Hani benim, daşa çalsan daşa giden, hani amleri imrendiren Amadım?.. Amadımın kömürce gözleri var idi. Fıdanca boyları var idi. Şirince dilleri var idi. Güldü mü yüzünde güller açılır idi. Şimdi hani? Şerfe’m hani? Lüle lüle saçları var idi... Seslensem, yedi mehelle öteden sesimi alırdı, Osman’ım hani? Hani nerde, hani?” (Baykurt 2006, 229).

Muhtar Hüsnü (Asosyal/Sorumsuz) Karataş köyünün muhtarı olan anlatı kişisi oldukça kurnaz ve çıkarıcı bir tiptedir. Sahip olduğu kişilik özellikleriyle anlatıdaki kötülüğü oldukça bütüncül ve tutarlı bir şekilde yansıtır. Bulunduğu makamı ve sahip olduğu imtiyazları sürekli olarak kendi çıkarının güdümünde kullanır. Yürütmenin başında olan siyasi partinin en ateşli destekçilerindedir. Liberal ve Amerikancı politikaları destekleyerek sermayesiyle mülklerini çoğaltmak ister. Köyün ihtiyaç duyduğu hizmetlerin yerine getirilmesi için verilen devlet ödeneklerini kendisi için kullanır. İstediklerini elde etmek için rüşvet verir, insan kayırır, şiddete başvurur ve her türlü düzenbazlığı yapar. “Muhtar tam anlamıyla devrin adamıdır. Siyasi güç sahibi olması ile ön plana çıkar romanda. Rüşvet ile işlerini halleden, eli kolu her yere uzayabilen bir adamdır. Köyü yönetimde tavırları yine keyfidir. Uygulamaları kendine göredir. Kanun, yasa, kural tanımaz. Kuralları, yasaları kendi koyar ve uygular. Seçimler yaklaşırken muhtarın tek telaşı yönetime, iktidara aykırı kişilerin seçime gitmesini engellemektir” (Karabela (Şermet) 2007, 203). “Muhtar karşı gücü oluşturmaktadır. Kara Bayram ve Irazca ile sürekli mücadele halindedir. *Yılanların Öcü*’nde başlayan anlaşmazlıkların yol açtığı olaylar, *Irazca’nın Dirliği*’nde devam eder. Muhtarlığın ve ekonomik gücün yardımıyla, Muhtar Hüsnü ve Haceli, Kara Bayram üzerindeki baskılarını olanca şiddetiyle sürdürürler. Bayram’ın oğlu Ahmet’in ırzına tecavüz edilmek istenmesi, Bayram’ın öldüresiye dövülmesi, Muhtar ve Haceli’nin kötülüklerini hangi noktalara kadar götürebileceklerini göstermesi bakımından önemlidir” (Yanardağ 2005, 285).

Büyüklenen Muhtar Hüsnü, kendini her Karataşlıdan daha önemli ve değerli görür: “Hökümetin de gabatı var: Öz be öz muhtarını iki paralık Irazca’ya irezil ettirmek için elinden ne gelirse yapıyor. Heç insan her gelen şikata gulak asar mı? Adın ne senin? Irazca. Kimden şikatchısın? Muhtardan. Heç bir zaman bir Irazca, bir Muhtardan şikatchı olamaz” (Baykurt 2006, 124).

Yalancı Yaptığı bütün yolsuzluklar ve düzenbazlıklar bilinmesine rağmen insanlara yalan söylemeye devam eder: “Erle çukurunda, benim kadar komşusunun eyiliği için çırpınan, insanlıklılı, fukaraperver muhtar gördün mü? Peygamber gibi gece gündüz hep sizi düşünüyom ben ula!..” (Baykurt 2006, 124).

Hasmane Başkalarını kendine düşman edinmek konusunda ustadır: “Gaymakamın başını yidin, Gara Bayram’ı geçirdin, gel beni de geçir! Benim de başımı yi! Ağzına sıçtığımın çatal boynuzu, gel” (Baykurt 2006, 225).

Fırsatçı Yalnızca kendi çıkarını geliştirmekle meşgul olan muhtar, başkalarının sorunlarına karşı duyarsızdır: “Seçim olacak diye banka kredimi yükselttiler avrat! Motor alıp tarlaları altüst ediyorum, haberin olsun! Bu parti bizi zorla adam edecek inan! Türkiye’nin numune çiftçisi olacağım. Reis Bey’e dedim ki, ‘Yahu Sayın Reis’im, ben ne anlarım motordan, traktörden? Varın aklınızı başınıza devşirin, paranızı sebil etmeyin!’ Bana ne dedi biliyor musun? ‘Ulan ben de anlamazdim. Ama şimdi anlıyorum! Onu yapması zor da, sürmesi kolay! Gâvur yapmış işte, sen de sürersin! (...) Cemal’i götürüp Ziraat’ın makine kursuna koyacağım. On günde bellermiş” (Baykurt 2006, 82).

Düzenbaz Mevcut siyasi yönetime kendini beğendirmek ve onlardan istediklerini almak için yerli halkın hakkını gasbetmeyi bile düşünür: “Bunların oy hakkı elinden alınacak!... Hökümetin kolundan olmayan dürzülerin ne işi var seçimde sandıkta? Bizim reis akıllı. Şimdiden yel gelecek delikleri tıkamak istiyor. Hem canım, bunların verdiği oydan ne anlaşılır? Cahil hepsi! Diyeceksin ki, sen de cahilsin. Evet, cahilim ama aklım var. Hökümeti destekliyorum. Amerikanlardan yana demokratçılık ediyorum. Bunlar öyle mi? Aykırı pezevenkler hepsi de!” (Baykurt 2006, 83).

Yoz Suçlu olan oğlunu hapisten kurtarmak için tanıdığı siyasilerden yardım ister: “Burda olmaya burdalar ama, bir güncez müsaade etseniz; ben bir ilçeye inip Reis Bey’e haber versem; ne dersiniz? Yani, neyin nesidir; anlayıp dinlesem?...” “yahu çocuk gibisin Muhtar! Herifçioğlu derdest istiyor yahu! Nasıl müsaade ederiz? Sen gene atına atla, ilçeye in. Reis Bey’e haber ver... Uçup gidiyor mu Reis Bey?...” (Baykurt 2006, 128).

Kurnaz İşlediği suçu itiraf etmiş olan oğluna yalan ifade vermediği için kızır: “Çok kaz kafalı imiş düzrü tohumları! İnkâr edin ulan! İnkâr yiğidin kalesidir bre hayvanlar! Ne demeye ikrar ediyorsunuz? Sonra niçin Bayram’ın oğluna tasallut ediyorsunuz serseriler? Gözünüz iyice kızardıysa, bir kancık eşşek tutup götürün dereye! Daha olmadı, bir avrat bulun! Hamdolsun, o da bulunur köyümüzde! Düşmandan böyle mi öç alınır serseriler?” (Baykurt 2006, 147).

Onursuz Tecavüzcüye yardım etmiş olan oğlunu kurtarmak için Onbaşı’ya rüşvet vereceğini Kara Bayram’a söyler ve Onbaşı’ya vereceği parayı ona teklif eder: “Biz bu işi nasıl olsa kuruturuz, gel etme eyleme, yiğitlik sende kalsın, çabuk yanından he de! Bizi beş tane ‘çilkanat’tan çıkarma! Bir verelim, iki verelim, sana verelim! Köyün dövizini israf etmek de doğru değil. Hem sonra, ortada ne var da birdenbire hökümete koşuyorsun Kara Bayram! Hökümet senin dayın oğlu mu? Hökümet bu kadar laubaliliğe gelebilir mi? Önce burda muhtar var” (Baykurt 2006, 152).

Ahmet Kara (Mantıklı/Duygusal) Kara Bayram’la Haçça çiftinin oğludur ve Irazca’nın torunudur. Anlatıda sekiz yaşlarında olan erkek çocuk anlatı kişisi başlangıçta oldukça neşelidir. Aile bireylerinin ve bazı köylülerin komik taklitlerini yaparak herkesi güldürür. Gündelik işlerde ailesine yardım eder. En büyük hayali bir bıçak ve ayna sahibi olmaktır. Kara Bayram ise Ahmet’in okumasını ve devlet memuru olup önemli makamlara gelmesini hayal eder. Boz Ömer’le Cemal’in saldırısına uğrayan Ahmet özgüvenini ve neşesini yitirir. Çocuk karakterin yaşadığı psikolojik travma okura yansıtılır. “*Irazca’nın Dirlîği* Kara Bayram’ın oğlu Ahmet’e övgü ile başlıyor. Ahmet’in, ne kadar canlı, neşeli, taklitçi akıllı olduğu uzun uzun anlatılıyor. Bu bölüm aslında sonradan Ahmet’in başına geleceklere ve Ahmet’in içine kapanıp kıvrılmasına bir ön hazırlıktır” (Yanardağ 2005, 284). “Ahmet’in oltaya düşmesinin sebebi ise korkusuz olduğunu kanıtlamak kaygısıdır. (...) Zaman geçtikçe taciz olayının acısı ve utancı daha da artacak olan Ahmet’in hayatını ancak bir dolmakalem değiştirecektir. Kaymakam’ın Ahmet’e hediye ettiği dolmakalem Ahmet’i çok mutlu eder” (Karabela (Şermet) 2007, 201).

Nükteli Oldukça hareketli ve neşeli bir karaktere sahip olan Ahmet, pozitif enerjisini çevresindekilere de yansıtır: “Analar kundağa böyle çocuk sarmamışlar! Yer altından kaynıyan duru sular gibi, fikir fikir. Durduğu yerde duramıyor. Sevincine, şenliğine diyecek yok. Akşam sabah evin içini kırıp geçiriyor. Horoz taklidi yapıyor. Kedi taklidi yapıyor” (Baykurt 2006, 5).

İçe Dönük Kendisinde psikolojik bir travma yaratan olayın ardından kendi içine döner: “Bir gün önceki ele avuca sığmaz çocuk! Bir gün önce gülüp oynayan, başı göklere değen çocuk! Bir gün önce evin içini gırıp geçiren çocuk! Beytullah Hoca’nın taklidini yapan, künyeler okuyan, ekserler gibi bubasına selam duran çocuk! Ok gibi yılanları öldüren! Deli Haceli evimize baskın yaptığı zaman nacağı alıp merdiven başına dikilen! Çocukların ben’i, Garadaş’ın gülü, sümbülü! Gözümün garası!...” (Baykurt 2006, 60).

Öfkeli Kendisine tecavüz etmeye çalışmış olan Boz Ömer’le Cemal’e kin besler: “Böyüyünce ben sizin ananızı bellerim!.. Önümden kaçarken bastığınız topraklarda delik aratacam ben size!.. Durun siz! El mi yaman, bey mi yaman? Ben size gösterim!..” (Baykurt 2006, 64).

Sevecen Saldırıya uğramadan önce ailesinin neşe kaynağı olan Ahmet herkes tarafından sevilir: “Ahmet, babasının sesindeki yumuşamayı sezdi. Dönüp bir “esas duruş” daha aldı. “Baş üstüne komutanım! Karınlarını gemi gibi yapacağım! Kır Bağları’ndaki mağazalardan bir kamyon pompası alıp üreceğim arkalarından komutanım! Kır Bağları’nda ot diz boyu da, çok iyi doyuracağım komutanım!...”

Sonra, "Saçağın başına çıkar, hiç düşünmeden kumadan verirsin kahpem baba!" dedi. Yürüdü" (Baykurt 2006, 18).

Gururlu Boz Ömer ve Cemal'in yanlarına davet ettiği Ahmet, kendisine korkak denilmemesi için onların davetini kabul eder: "Ahmet bunu da yeni gördü. Kendi kendine söylendi: "Hayoğlu, teyzoğlu... Nerden nereye? Çok yanlış bir iş tuttu bugün! Düşmanların kucağına düştük! Irazca Nine'm görmesin, duymasın!... Kanımıza susamışlar. Fırsatımızı bulsalar, yelli günde evimizi yakacaklar! Yanlış bir iş tuttuk!..." On adım ötede, bir varayım, bir döneyim diyerek dikiliyor. Varsa varmaya yaramayacak, dönse dönmeye! "Korktu diyecekler!... En başta karılar! Tam mat olduk bugün!..." (Baykurt 2006, 32).

Tedirgin Yaşadığı olayı babasının öğrenmesinden içten içe çekinir. Onun sevgisini kaybetmekten korkar: "Ahmet iyice uzaklaştıktan sonra uçkurunu çıkarıp çağsırını bağladı. "Babam duyarsa doğrar beni!..." diyor içinden. Malları sürdü. "Babam duyarsa çiy çiy yer beni!..." Bozoğlan'ın bıçağını sımsıkı tutuyor elinde. "Babam bıçağı görürse çok döver beni!..." İneği, öküzü koşturuyor. Bir ara bıçağının ucunu Aymelek'e değdirip daha çok koşturdu. Dönüp dönüp ardına bakıyor" (Baykurt 2006, 48).

Mutsuz "Bir gün önce ele avuca sığmayan çocuk! Bir gün önce gülüp oynayan, başı göklere değen çocuk! Bir gün önce evin içini gülmekten kırıp geçiren çocuk! Beytullah Hoca'nın taklidini yapan, asker gibi künye okuyan, asker gibi babasına selam duran çocuk! Ok gibi, eşli yılanları öldüren! Deli Haceli evimize baskın yaptığı zaman nacağı alıp merdivan başına duran! Karataş'ın gülü, sümbülü! Gözümün nazlı karası benim! Allah'ım onları erdirip yetirmesin, güldürmesin işallah! Evlerinde şeytan düğünleri yaptırın işallah! Görünmez, bilinmez ağırlar versin de, çeksinler ölenece! Hem de kolay kolay ölemesinler! Dilleri tutulsun, söyleyemesinler! Barsakları tıkansın, sıçamasınlar işallah!..." (Baykurt 2006, 86).

Mutlu Ailenin Karataş'tan Burdur'a göç etmesiyle Ahmet okula başlar. Öğretmeninin sevgisi ve ailesinin ilgisiyle zaman içinde düzelir: "Kalktım tahtaya. Tebeşiri aldım. SUNA yaz dedi; yazdım. ATA yaz dedi; yazdım. OTA yaz dedi; yazdım. Bir de AT yaz dedi; yazdım. Yazdıklarını oku dedi; okudum. Baktı kaldı ana. Valla baktı kaldı. "Aferin Karaoğlan!" dedi. "Sana çok aferin!" Sonra daha birçok soru sordu ana. "Bir gün kaç saattir?" "On iki saattir! "Bir yıl kaç aydır?" "On iki aydır!" Her sorduğunu bildim ana! Çok iyi bildim. Bilince... yanıma geldi, elini başıma koydu. "Aferin Karaoğlan, sen bu sınıfta bir tanesin!" dedi, okşadı. Elini boynumda gezdirdi. Ayşen Öğretmen'in eli ana, bir sıcak, bir sıcak... Elini gezdirince bir hooş oldum. Bir ter bastı üstüme..." (Baykurt 2006, 285).

Kaynakça

Baykurt, Fakir. *Irazca'nın Dirliği*. İstanbul: Literatür Yayınları, 2006.

Çetin, Rabia. *Fakir Baykurt'un Romanlarında Toplumun Müşterek Bilinçatını Yansıtan Tiplerin Karşılaştırmalı İncelemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2021.

Erol, Mustafa. *Fakir Baykurt'un Romanlarında Yer Alan Kişiler*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, 2019.

Karabela (Şermet), Sevim. *Fakir Baykurt (Hayatı ve Romanları Üzerine Bir İnceleme)*. Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: T.C. Gazi Üniversitesi, 2007.

Özkara, Okan. «*Fakir Baykurt'un "Irazca'nın Dirliği" Romanının Yapısal Çözümlemesi*.» Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi 32, no. 32 (2016): 275-292.

Yanardağ, Mehmet Fetih. *Fakir Baykurt'un Hikaye ve Romanlarının Tema ve Yapısı Üzerine Bir İnceleme*. Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya: İnönü Üniversitesi, 2005.